

ТЕОРІЯ БАГАТОЗНАЧНОСТІ СЛОВА Л. А. ЛИСИЧЕНКО У ВИМІРІ СЬОГОДЕННЯ

У статті проаналізовано теорію багатозначності слова Л. Лисиченко у вимірі сучасної лексикології та семасіології. Увиразнено семантичні зв'язки між лексико-семантичними варіантами багатозначних відносних прикметників сучасної української мови. Висвітлено методикку дослідження динаміки змін семантичної структури слова в діахронії. Для експлікації семантичних трансформацій лексичних одиниць запропоновано систему схем, моделей і формул. Наголошено на потребі перманентної фіксації та систематизації нових мовних явищ, особливо історично маркованих.

Ключові слова: українська мова, лексикологія, семасіологія, багатозначність, лексична одиниця, семантична структура слова, динаміка мовних змін, семантичні трансформації.

Struhanets L., Shton O. The Theory of Word Polysemy by L. Lysychenko in the Dimension of the Present. For several decades the works of Professor L. Lysychenko have served to understand polysemy as a multidimensional linguistic phenomenon. Lydiia Andriivna's scientific research on lexicology, semasiology and linguoconceptology has already become a classic of Ukrainian linguistics, contributing to the development of scientific thought at the end of the XXth and beginning of the XXIst centuries. However, the work of the representative of the Kharkiv Philological School still sets the vector of linguistic studies today, thus it needs to be understood from the perspective of a renewed paradigm of scientific knowledge. The purpose of the study is to analyze the theory of word polysemy of L. Lysychenko in the dimension of the present.

The article focuses on the fact that the basic provisions formulated by the researcher regarding polysemy found their development in modern semasiological and lexicographical scientific studies, in particular, on the topological structure of the word. The research highlights the semantic connections between the lexical-semantic variants of polysemous relative adjectives in the modern Ukrainian language: coordinating, subordinating, a combination of coordinating and subordinating; in structures with subordination – homogeneous, heterogeneous, consecutive and mixed subordination. The method of researching changes in the scope of meaning of Ukrainian lexical units in diachrony is highlighted. A system of schemes, models and formulas is proposed for the explanation of semantic transformations. It is noted that lexical-semantic processes, including semantic derivation, are active in the Ukrainian language during the period of full-scale russian invasion.

The need for permanent fixation and systematization of new linguistic phenomena, especially historically marked ones, is emphasized.

Key words: *Ukrainian language, lexicology, semasiology, polysemy, lexical unit, semantic structure of a word, dynamics of linguistic changes, semantic transformations.*

Вступ

Лексико-семантична система – найбільш складний рівень мовної ієрархії, що характеризується множинністю елементів, багатовимірністю, відкритістю, динамічністю, взаємодією підсистем у межах системи. Осмисленню такого поліаспектного лінгвістичного феномена впродовж кількох десятиліть слугують праці доктора філологічних наук, професора Л. Лисиченко. Наукові розвідки Лідії Андріївни із проблем лексикології, семасіології, лінгвоконцептології, зокрема монографії «Лексикологія української мови. Семантична структура слова» (Лисиченко, 1977), «Лексико-семантична система української мови» (Лисиченко, 2006), «Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспект» (Лисиченко, 2008) та ін. уже стали класикою українського мовознавства, сприяли розвою наукової думки кінця ХХ – початку ХХІ століття. Однак доробок представниці Харківської філологічної школи й сьогодні задає вектор лінгвістичних студій, тому потребує осмислення в ракурсі оновленої парадигми наукового знання.

Мета нашої розвідки – проаналізувати теорію багатозначності слова Л. Лисиченко у вимірі сьогодення. Досягнення мети передбачає виконання таких завдань: 1) зіставити теоретичні позиції Л. Лисиченко та мовознавців кінця ХХ – початку ХХІ століть щодо понять “лексичне значення слова”, “багатозначність / полісемія”, щодо трактування типів лексичних значень; 2) висвітлити особливості структур відносних прикметників української мови з різними типами семантичного зв’язку: сурядним, підрядним, комбінацією сурядного та підрядного; 3) експлікувати семантичну трансформацію лексичних одиниць у діяхронії через систему схем, моделей і формул; 4) проаналізувати неосеманти періоду воєнного стану.

Методи дослідження

У дослідженні використано методологічний інструментарій, що ґрунтується на уявленнях про системність мови, взаємодію інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників, зв’язок синхронного й діяхронного в мові. Окрім загальнонаукових методів наукового

пошуку (спостереження, аналізу, синтезу, індукції, дедукції та ін.), застосували й лінгвістичні методи: зіставний – для порівняння теоретичних позицій науковців; описовий – з метою характеристики зібраного фактичного матеріалу, а також методика компонентного аналізу, щоб з'ясувати семантичний обсяг слів.

Виклад основного матеріалу

Передусім зауважимо, що в 1987 році за ініціативи Л. Лисиченко було відновлено діяльність Харківського історико-філологічного товариства, започаткованого О. Потебнею та М. Сумцовим. Символізм такої події вбачаємо в тому, що саме вчення О. Потебні про слово дало могутній поштовх розвитку лексикології, а Л. Лисиченко заклала міцний фундамент для системного дослідження лексикологічних проблем у теоретико-практичному ракурсі.

Одне із найдавніших формулювань лексичного значення виникло на основі ототожнення чи зближення явищ мови й мислення. З погляду логіки – значення слова дорівнює поняттю, яке воно виражає, або значення слова детерміноване відношенням між словом і поняттям. Лексичне значення слова як мовного знака, на думку Л. Лисиченко, є двосторонньо визначеним. Компоненти, що становлять зміст лексичного значення, дослідниця поділяє на дві групи: 1) зумовлені позамовними зв'язками, 2) зумовлені місцем слова в мовній системі (Лисиченко, 2008: 10).

Розглянемо засадничі положення, які сформулювала Лідія Андріївна щодо полісемії. Зокрема, дослідниця вважає, що «полісемія забезпечує одну з найважливіших вимог до мови як до знакової системи – за допомогою мінімальної кількості знаків передавати максимальну кількість інформації, тобто вимогу економності знакової системи» (Лисиченко, 2008: 25). Багатозначна лексема постає в ракурсі аналізу відображення в ній структури окремих лексичних значень, їх взаємодії в організації лексеми зі структурного, семантичного, когнітивного поглядів. Л. Лисиченко в структурі багатозначного слова за способом відображення дійсності виокремлює прямі й похідні значення, а також смислові зв'язки між ними: «Окремі ЛСВ (лексико-семантичні варіанти, далі ЛСВ – Л. С., О. Ш.) в полісемантичному слові тримаються й об'єднуються певними типами смислових відношень (метафоричні, метонімічні, обмеження і розширення значення), які

відіграють важливу роль не тільки в діяхронії в процесі розвитку значень, а й у синхронічній структурі полісемантичного слова, де вони є одним із головних цементуючих засобів. Втрата таких зв'язків призводить до розпаду слова на омоніми» (Лисиченко, 2008: 25).

У час лексикологічних студій Л. Лисиченко в лінгвістичній літературі висловлювали застереження щодо терміна “лексико-семантичний варіант”, оскільки значення полісемантичного слова є якісно відмінними від варіантів фонем і морфем, на підставі яких і виробилося вчення про варіанти мовних одиниць. Однак дослідниця стверджує, що «в літературі останніх років із семасіології термін ЛСВ досить послідовно вживають як синонім до терміна “значення” при протиставленні цих останніх у полісемантичному слові. Визнаючи недосконалість <...> терміна, ми все ж користуємось ним в узвичаєному розумінні, оскільки іншого терміна немає. Термін “значення” надто полісемантичний (хоч у відповідних контекстах ми звертаємося й до нього)» (Лисиченко, 2008: 259).

Розглядаючи типи лексичних значень, Лідія Андріївна констатує, що для структури полісемантичного слова важливими є такі, як функціонально-синтаксично обмежені, фразеологічно зв'язані значення. «Проте перші два типи, з одного боку, і третій, з другого, становлять різні рівні аналізу слова: перші становлять окремі ЛСВ і ускладнюють структуру лексеми, третій ускладнює структуру ЛСВ, будучи його частиною» (Лисиченко, 2008: 239). Дослідниця підсумовує, що семантична структура багатозначного слова – складне, багатокомпонентне явище, усі елементи якого перебувають у багатовимірних відношеннях. «Зіставлення взаємодії полісемії та омонімії, полісемії та антонімії, синонімії та антонімії, лексичних парадигм і полісемії і т. ін. дає можливість не тільки підтвердити висновок про складну й тісну взаємодію цих явищ, але й зробити висновок про те, що всі ці зв'язки ґрунтуються на полісемії. Отже, саме полісемія, очевидно, є основою всієї лексичної системи, основою, яка пов'язує окремі мікросистеми в єдине ціле» (Лисиченко, 2008: 240).

Сучасні лексикологічні постулати корелюють із твердженнями Лідії Андріївни. О. Тараненко вважає полісемію органічною властивістю людської, природної мови, яка, з одного боку, відображає характер і хід пізнання та “мовного освоєння” дійсності шляхом асоціативних процесів, а з другого, – є свідченням схильності мислення

і мови до її економної систематизації, тенденції до позначення нескінченного світу відносно обмеженою кількістю матеріальних мовних оболонок» (Тараненко, 2000: 465). Учений розробив класифікацію шляхів семантичної зміни мовних одиниць і категорій (Тараненко, 1989). У монографії «Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії» приділяє значну увагу різним типам метафоричних перенесень значень (Тараненко, 1980).

На думку А. Загнітка, в українській мові більшість слів є полісемічними: «У багатозначному слові форматив (формальне вираження) залишається незмінним, а денотат змінюється. З-поміж багатозначних слів поширена радіальна, ланцюгова та радіально-ланцюгова (змішана) багатозначність» (Загнітко, 2020: 5).

Щоб описати семантичну структуру багатозначного слова, треба не лише схарактеризувати лексему за кількістю ЛСВ й типом номінації, обов'язковим є визначення семантичних зв'язків між цими ЛСВ, оскільки саме вони роблять багатозначну лексему цілісною одиницею словникового складу мови. Тому міркування Л. Лисиченко про важливість топологічної структури слова й положення, висловлені дослідницею під час аналізу синхронічної структури багатозначних віддієслівних іменників української мови, знаходять свій розвиток у сучасних семасіологічних студіях. Зокрема, крім традиційного в семасіології виділення трьох основних типів топологічних структур: радіальної полісемії (усі похідні ЛСВ мотивовані одним і тим самим прямим значенням); ланцюжкової (кожне наступне значення мотивоване попереднім, найближчим до нього); радіально-ланцюжкової (сполучає два згаданих типи), Л. Лисиченко виокремлює тип полісемії, коли «...зв'язок між ЛСВ не підпорядкований, а паралельний, а в підпорядкованих радіальних структурах однорідну (два похідних значення залежать безпосередньо від прямого номінативного й асоціюються з ним за однією й тією ж ознакою) і неоднорідну (похідні пов'язані із прямим, але за різними ознаками) підпорядкованість (Лисиченко, 2008: 92–102). Саме ці положення лягли в основу аналізу типів семантичних зв'язків у змістовій структурі багатозначних відносних прикметників сучасної української мови. Зокрема, у монографії «Полісемія відносних прикметників української мови: структурно-функціональний аспект» (Штонь, 2018) пропонуємо семантичні зв'язки між ЛСВ багатозначних відносних прикметників

(далі БВП) розглядати як підрядні й сурядні на тій підставі, що між ланцюговим зв'язком, коли кожен наступний ЛСВ залежить від попереднього, можна провести аналогії з послідовною підрядністю в синтаксичних структурах. Сурядний зв'язок простежуємо тоді, коли основне й похідне значення не становлять ієрархічно підпорядкованої пари, а є рівноправними. У наукових розвідках Л. Лисиченко – це паралельний зв'язок (Лисиченко, 2008: 93–95). Ми виділяємо структури «...із такими типами семантичного зв'язку: а) сурядним; б) підрядним; в) комбінацією сурядного та підрядного. Структури з підрядним зв'язком можуть бути: 1) із одним підрядним ЛСВ; 2) з кількома підрядними значеннями. Водночас у структурах з кількома підрядними ЛСВ простежуються однорідна, неоднорідна, послідовна й змішана підрядність» (Штонь, 2018: 63–64).

Визначаючи залежність членів семантичної структури БВП один від одного, виходимо з того, що первинне номінативне значення (далі ПНЗ) як найбільш незалежне від контексту завжди виступає головним й у відносних прикметників як словах похідних, воно безпосередньо мотивоване прямим значенням твірного іменника. Лексикографічний опис ПНЗ вказує на узагальнене значення прикметника, а саме: 'прикметник до...', 'пов'язаний із...', 'стосовно до...'. У таких тлумаченнях не конкретизовано характер відношення до того, що називає твірний іменник. Крім ПНЗ в структурах БВП виділяємо вторинні (похідні) номінативні значення (далі ВНЗ), які в типових контекстах актуалізують конкретне відношення до того, що називає твірний іменник, а також переносні конотативні – узуально-конотативні значення (далі УКЗ) та оказіонально-конотативні значення (далі ОКЗ). Під час аналізу семантичних зв'язків у структурі багатозначного прикметника ВНЗ, УКЗ, іноді й ОКЗ зазвичай виступають як залежні від попереднього – прямого номінативного значення, вторинного номінативного чи узуально-конотативного значення. Інші (треті, четверті тощо) ЛСВ відповідно до їхньої семантики можуть залежати як від попереднього ЛСВ (однорідна / неоднорідна підрядність), так і, якщо між ними існують метонімічні зв'язки, – друге від першого, третє від другого тощо (послідовна підрядність).

Проілюструємо схематичний вигляд топологічних структур окремих БВП з різними типами семантичного зв'язку на основі академічного Словника української мови в 20-ти томах (далі СУМ-20).

Наприклад, сурядний зв'язок простежуємо в структурах таких багатозначних прикметників, які складаються з кількох ПНЗ, що виражають неконкретизоване відношення до предметів, якимось пов'язаних між собою, як-от: *дворянський* 'прикметник до *дворянин* і *дворянство*' (перше ПНЗ; друге ПНЗ); *дворянин* 'особа, що належить до дворянства'; *дворянство* 'суспільний стан, соціальний прошарок великих землевласників, який був панівним класом у добу феодалізму й частково зберіг свої привілеї за капіталізму' і 'звання дворянина' (СУМ-20) (рис. 1).

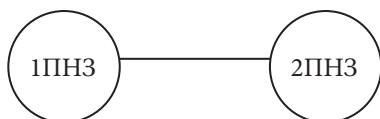

Рис. 1. Топологічна структура прикметника *дворянський*

Топологічні структури з однорідною підрядністю типові для БВП із ВНЗ, компонентний склад яких містить семи, що відображають реалію, від назви якої утворено похідний відносний прикметник, а також семи, що вказують на конкретне відношення до цієї реалії, як наприклад, у прикметника *дощовий* (рис. 2), що має значення 'прикметник до *дощ*' (перше ПНЗ), семантичні відтінки 'який складається з краплин дощу; який несе дощ' (друге ВНЗ), 'який утворився з дощу' (третє ВНЗ), значення 'багатий дощами' (четверте ВНЗ) і 'який захищає від дощу' (п'яте ВНЗ) (СУМ-20).

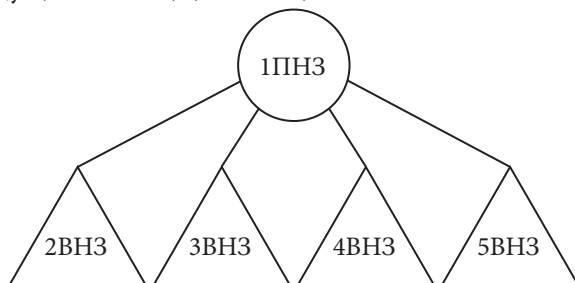

Рис. 2. Топологічна структура прикметника *дощовий*

Неоднорідна підрядність представлена в топологічних структурах багатозначних прикметників, які, крім ПНЗ, мають також ВНЗ й УКЗ або ОКЗ. Наприклад, у прикметника *барвінковий* першим подано значення 'прикметник до *барвінок*' (перше ПНЗ); далі – семантичний

відтінок 'зроблений з барвінку' (друге ВНЗ) й значення 'який має колір квітів барвінку; голубуватий' (третє УКЗ). Твірний іменник *барвінок* має значення 'трав'яниста рослина родини кутрових з вічнозеленим листям і голубуватими квітами' (СУМ-20) (рис. 3):

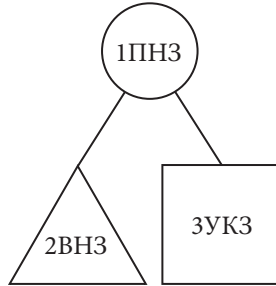

Рис. 3. Топологічна структура прикметника *барвінковий*

Послідовну підрядність у структурах БВП простежуємо тоді, коли значення об'єднуються в єдину структуру на основі послідовної залежності одного ЛСВ від іншого. Проілюструємо це на прикладі лексеми *гортанний* (рис. 4), перше значення якої 'прикметник до *гортань*' (перше ПНЗ); друге – 'який утворюється в гортані (про звуки)' (друге ВНЗ); третє – 'для якого характерні звуки, що утворюються в гортані' (четверте ВНЗ) (СУМ-20):

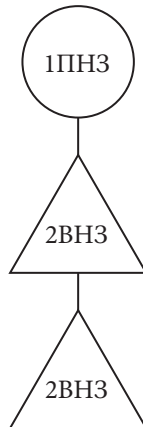

Рис. 4. Топологічна структура прикметника *гортанний*

Між ЛСВ багатозначних прикметників, крім сурядного й різних видів підрядного зв'язку, простежуємо комбінацію сурядного

та підрядного зв'язків, як-от у прикметнику *перукарський* (рис. 5): *перукарський* 'прикметник до *перукар* і *перукарня*' (перше ПНЗ; друге ПНЗ) і 'який використовують перукарі' (третє ВНЗ); *перукар* 'майстер, що підстригає, фарбує волосся, робить зачіску, завивку, а також голить чоловіків'; *перукарня* 'спеціально обладнане приміщення, де підстригають, фарбують волосся, причісують, завивають, голять, а також роблять різні косметичні процедури' (СУМ-20).

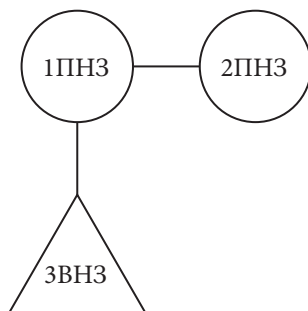

Рис. 5. Топологічна структура прикметника *перукарський*

Крім визначення й опису структурно-семантичних груп відносних прикметників, типів семантичних зв'язків між лексико-семантичними варіантами (номінативними, узуально- та okazіонально-конотативними) в їхній топологічній структурі, також виявлено закономірності семантичного розвитку відносних прикметників різних тематичних груп у сучасній українській мові. Зауважимо, що визначення напрямів розвитку переносних конотативних значень відносних прикметників спирається на засадничі положення сучасних науковців про системний характер виникнення в слова переносних значень, зокрема й на висновки Л. Лисиченко про метафоричні й метонімічні відношення між ЛСВ віддієслівних іменників української мови, які дослідниця формулює у монографії «Лексико-семантичний вимір мовної картини світу» (Лисиченко, 2009: 172–180).

Активні процеси розширення значень слова спостерігаємо на різних етапах розвитку української літературної мови. Запропоновано методику дослідження змін семантичної структури лексичних одиниць у діахронії (Струганець, 2002), методику використання комп'ютерного програмування для вивчення динаміки лексику (Struhanets, 2018; Струганець, & Костюк, 2022).

Трансформації в семантичній структурі слів простежуємо на матеріалі словників різних періодів, зокрема на лексикографічному зрізі таких етапних праць, як «Словарь української мови» 1907 року, упорядкований Б. Грінченком (СГ), що фіксує словниковий склад української мови другої половини XIX століття; академічний «Словник української мови» в 11 томах (СУМ-11), який кодифікує лексику української мови середини XX століття; академічний «Словник української мови» у 20 томах (СУМ-20), що відображає лексикон української мови початку XXI століття. Для прикладу розглянемо зміни в семантичній структурі полісеманта *вікно* на матеріалі названих лексикографічних праць.

У СГ полісемант *вікно* потрактовано з трьома значеннями: '1) Окно... 2) Отверстіє во льду для ловли рыбы... 3) = *вікнина* 2' (тобто місце на болоті, яке не заросло водоростями – Л. С., О. Ш.) (СГ, I: 237). Лише два значення (перше й третє) збереглися в СУМі-11. Другий ЛСВ 'отверстіє во льду для ловли рыбы' зазнав елімінації. Натомість у СУМі-11 зафіксовано два нових значення. Нейтральне 'отвір певного призначення в споруді, агрегаті, машині й т. ін.' розташоване на другій позиції в словниковій статті, а переносне розмовне '*перен., розм.* Вільні для викладача години між двома лекціями, уроками' – на четвертій позиції. Третій ЛСВ, що співвідноситься зі СГ, пояснено як 'невеличке озерце, заглиблення в драговині, болоті' (СУМ-11, I: 671).

Якщо зіставити тлумачення слова *вікно* в СУМі-11 і в СУМі-20, то бачимо кореляцію перших чотирьох ЛСВ із СУМа-11 (хоча четвертий ЛСВ посідає сьому позицію в структурі слова в СУМі-20). СУМ-20 засвідчує інтродукцію ще трьох ЛСВ. Значення, розміщене в структурі слова на четвертій позиції, виникло шляхом термінологізації і марковане як таке, що стосується сфери інформатики: '*інформ.* Частина екрана комп'ютерного дисплея або телевізора, з яким програма формування зображення працює як з окремим екраном'. Наступні ЛСВ – переносні, утворились шляхом метафоризації за моделлю 'предмет → абстрактне поняття': '5. *перен.* Можливість доступу до чогось, раніше недосяжного. 6. *перен., розм.* Місце вільного, безперешкодного переходу (переїзду) через кордон' (СУМ-20, I: 471). П'яте й шосте значення слова *вікно* частково увиразнюють демократичні тенденції в житті соціуму.

П. Гриценко зауважує, що «семантична структура лексем є найскладнішим об'єктом моделювання й типологічного вивчення» (Гриценко, 1984: 87). Експлікації динаміки змін у значеннєвому наповненні словникового складу сучасної української літературної мови сприяє запропонована нами система схем, моделей і формул трансформацій семантичної структури слів (рис. 6).

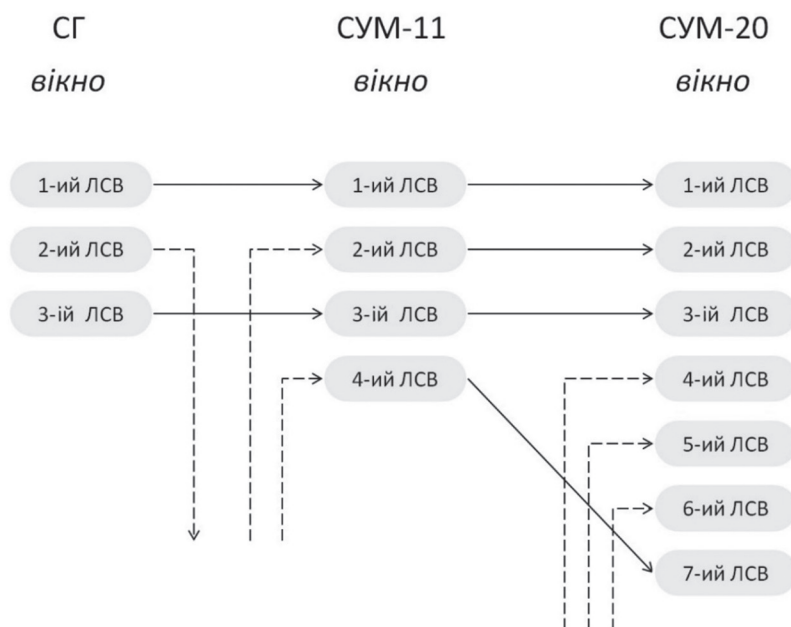

Рис. 6. Схема трансформацій семантичної структури слова *вікно*

Зміни семантичної структури слова *вікно* відбулись за моделлю «3 ЛСВ (СГ) → 4 ЛСВ (СУМ-11) → 7 ЛСВ (СУМ-20)». Поетапність протікання семантичних трансформацій відображає формула: «3 ЛСВ – 1 ЛСВ + 2 ЛСВ + 3 ЛСВ = 7 ЛСВ».

Дослідження семантичних трансформацій в українському мовознавстві системні. Відзначимо вихід інтегрального словника нової лексики ідеографічного типу «Активні ресурси сучасної української номінації», у якому описано не окремі нові слова, а групи таких слів, «зв'язані спільними ознаками форми, семантики чи уживання в мовній практиці» (Карпіловська, 2013: 8). У корпусі систематизованих неологізмів є і неосемантизми.

Виокремимо також дослідження про розвиток полісемії в процесі творення, становлення й сучасного функціонування української релігійної лексики А. Ковтун (Ковтун, 2018). Авторка вважає, що актуальне завдання сучасної лексикології – з'ясування типів семантичних відношень між значеннями полісеманта, визначення семантичної відстані між ними, установлення їх ієрархії, відображення в словниках (Ковтун, 2018: 84).

Нові значення вже наявних слів називають семантичними неологізмами, семантичними дериватами, неосемантами, неосемантизмами: «Термін неосемантизм у лексикологічній традиції східнослов'янських мов ще не усталився. Дослідники динамічних процесів у лексиконі нове значення наявного слова, наслідок його семантичної деривації виділяють як різновид неологізма <...>. Натомість представники західнослов'янської лінгвістичної традиції, зокрема польські дослідники, не тільки широко послуговуються терміном неосемантизм, а й у його межах виокремлюють різні типи неосемантизмів за джерелами походження та способом творення» (Клименко, Карпіловська, & Кислюк, 2008: 18).

Активні лексико-семантичні процеси, зокрема семантичну деривацію, спостерігаємо в українській мові періоду повномасштабного російського вторгнення. До неосемантів відносимо нові значення лексичних одиниць *бавовна* / *бавовнятко* / *селітра* 'вибух у росії, білорусі чи на території, яку тимчасово контролюють ворожі війська', *дискотека* 'бойові дії', *нуль* 'позиція першого оборонного рубежу', *пиксель* 'форма ЗСУ; забарвлення в стилі ЗСУ' та ін., як-от: ... **“бавовна”** та похідний – **“бавовнятко”** – мем, що виник та масово поширився під час повномасштабної війни з Росією. **“Бавовною”** називають вибухи на окупованій території України та в Росії. Походить від слова “хлопок”, яким російська пропаганда називає подібні вибухи (expres.online, 10.03.2023); *Вибухав і горів склад з боєприпасами та паливом окупантів... Але що саме вибухало – у думках не зійшлися. Здебільшого використовується версія із селітрою* (ua.korrespondent.net, 10.03.2023); **“Дискотека”** починається о другій годині ночі або о четвертій ранку, буває, що вона триває цілий день, а буває – дві-три години (fakty.com.ua, 10.03.2023); *Запорізькі волонтери передали військовим “на нулі” пожежну машину* (zr.gov.ua, 10.03.2023); *Ще один співробітник РГК тепер носить пиксель. Його підрозділ зараз боронить північні кордони*

нашої держави (z-upload.facebook.com, 10.03.2023). Такий лінгвальний матеріал підтверджує постійну потребу фіксувати, систематизувати нові мовні явища, особливо ті, що є історично маркованими, оскільки слугують усебічному відображенню життя соціуму.

Висновки

Отже, теорія багатозначності слова, до вироблення основ якої долучилася Л. Лисиченко, не втрачає свого значення для лінгвістики. На цьому підґрунті розвиваються неологія і неографія. Виникнення нових значень – процес безперервний. Завжди існує дистанція між реальними нормами – уже сформованими значеннями слова – та їх тлумаченням у лексикографічних виданнях. Певний час (інколи й десятиліття) окремі ЛСВ мають статус некодифікованих, а оновлена семантична структура слова не зафіксована лексикографами. Завжди актуальною залишається проблема своєчасної об'єктивної кодифікації семантичного наповнення та стилістичного маркування лексичних одиниць. Увіразняється потреба інтенсивнішого залучення інформаційних технологій для опрацювання великих масивів лексичного матеріалу, що й становить перспективу дослідження.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

СГ – Грінченко, Б. (1996). *Словарь української мови*. Т. 1–4. Київ: Довіра – Рідна мова.

СУМ-11 – Білодід, І. К. (Ред.). (1970–1980). *Словник української мови*. (Т. 1–11). Київ: Наук. думка.

СУМ-20 – Русанівський, В. М. (Ред.). (2010–2022). *Словник української мови: у двадцяти томах* (Т. 1–13). Київ: Наук. думка. Узято з <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0>

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гриценко, П. Ю.** (1984). *Моделювання системи діалектної лексики*. Київ: Наук. думка. 2. **Загнітко, А.** (2020). *Сучасний лінгвістичний словник*. Вінниця: Твори. 3. **Карпіловська, Є. А.** (Ред.). (2013). *Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики*. Київ: ТОВ «КММ». 4. **Клименко, Н. Ф.,** Карпіловська, Є. А., & Кислюк, Л. П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Київ: ВД Дмитра Бурого. 5. **Ковтун, А.** (2018). *Семантична деривація в релігійній лексиці української мови*. Чернівці: Технодрук. 6. **Лисиченко, Л. А.** (2008). *Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти*. Харків: Вид. група «Основа». 7. **Лисиченко, Л. А.** (1977). *Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова*. Харків: Вища школа, вид-во при ХДУ. 8. **Лисиченко, Л. А.** (2006). *Лексико-семантична*

система української мови. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 9. **Лисиченко, Л. А.** (2009). *Лексико-семантичний вимір мовної картини світу*. Харків: Вид. група «Основа». 10. **Струганець, Л. В.** (2022). *Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття*. Тернопіль: Астон. 11. **Струганець, Л.**, & Костюк, Ю. (2022). Моделювання вербального континууму сучасної української мови. В *Полігранна філологія без кордонів* (с. 193–200). Харків: Вид-во Іванченка І. С. 12. **Тараненко, А. А.** (1989). *Языковая семантика в ее динамических аспектах (основные семантические процессы)*. Київ: Наук. думка. 13. **Тараненко, О. О.** (1980). *Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії*. Київ: Наук. думка. 14. **Тараненко, О. О.** (2000) Полісемія. В *Українська мова. Енциклопедія* (с. 465–466). Київ: Українська енциклопедія. 15. **Штонь, О.** (2018). *Полісемія відносних прикметників української мови: структурно-функціональний аспект*. Beau Bassin: LAMBERT Academic Publishing. 16. **Struhanets L.** (Red.) (2018). *Multidimensionality of vocabulary in the literary language*. Beau Bassin: LAMBERT Academic Publishing.

REFERENCES

1. **Hrytsenko, P. Yu.** (1984). *Modeliuvannia systemy dialektnoi leksyky [Modeling the dialect vocabulary system]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
2. **Zahnitko, A.** (2020). *Suchasnyi lnhvistychnyi slovnyk [Modern linguistic dictionary]*. Vinnytsia: Tvory [in Ukrainian].
3. **Karpilovska, Ye. A.** (Ed.). (2013). *Aktyvni resursy suchasnoi ukrainskoi nominatsii: ideografichni slovnyk novoi leksyky [Active resources of the modern Ukrainian nomination: ideographical dictionary of new vocabulary]*. Kyiv: TOV «КММ» [in Ukrainian].
4. **Klymenko, N. F.**, Karpilovska, Ye. A., & Kysliuk, L. P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]*. Kyiv: VD Dmytra Buraho [in Ukrainian].
5. **Kovtun, A.** (2018). *Semantychna deryvatsiia v relihiinii leksytsi ukrainskoi movy [A semantic derivate is in the religious vocabulary of Ukrainian]*. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian].
6. **Lysychnenko, L. A.** (2008). *Bahatoznachnist u leksyko-semantychnii systemi: strukturnyi, semantychnyi, kohnityvnyi aspekty [A significance is in the leksiko-semantichniy system: structural, semantic, kognitivnyi aspects]*. Kharkiv: Vyd. hrupa «Оsнова» [in Ukrainian].
7. **Lysychnenko, L. A.** (1977). *Leksykolohiia suchasnoi ukrainskoi movy. Semantychna struktura slova [Lexicology of modern Ukrainian. Semantic structure of word]*. Kharkiv: Vyshcha shkola, vyd-vo pry KhDU [in Ukrainian].
8. **Lysychnenko, L. A.** (2006). *Leksyko-semantychna systema ukrainskoi movy [Leksiko-semantichna system of Ukrainian]*. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian].
9. **Lysychnenko, L. A.** (2009). *Leksyko-semantychnyi vymir movnoi kartyny svitu [Leksiko-semantichniy measuring of linguistic picture of the world]*. Kharkiv: Vyd. hrupa «Оsнова» [in Ukrainian].
10. **Struhanets, L. V.** (2022). *Dynamika leksychnykh norm Ukrainskoi literaturnoi movy ХХ stolittia [Dynamics of lexical norms of the Ukrainian literary language of the XXth century]*. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
11. **Struhanets L.**, & Kostiuk, Yu. (2022). *Modeliuvannia verbalnoho kontynuumu suchasnoi ukrainskoi movy [Modeling the verbal continuum of the modern Ukrainian language]*. In *Polihhranna filolohiia bez kordoniv – Multifaceted philology without borders* (pp. 193–200). Kharkiv: Vyd-vo Ivanchenka I. S. [in Ukrainian].
12. **Taranenko, A. A.** (1989). *Yazykovaya semantika v ee dinamicheskix aspektax (osnovnye semanticheskie processy) [Linguistic semantics is in its dynamic aspects (basic semantic processes)]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Russian].

13. **Taranenko, O. O.** (1980). *Polisemichnyi paralelizm i yavlyshche semantychnoi analohii [Polysemy parallelism and phenomenon of semantic analogy]*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. 14. **Taranenko, O. O.** (2000) *Polisemiia [Polysemy]*. In *Ukrainska mova. Entsyklopediia – Ukrainian language. Encyclopedia* (pp. 465–466). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia [in Ukrainian]. 15. **Shton, O.** (2018). *Polisemiia vidnosnykh prykmetnykh ukrainskoi movy: strukturno-funktsionalnyi aspekt [Polysemy of relative adjectives of the Ukrainian language: structurally functional aspect]*. Beau Bassin: LAMBERT Academic Publishing [in Ukrainian]. 16. **Struhanets L.** (Ed.) (2018). *Multidimensionality of vocabulary in the literary language*. Beau Bassin: LAMBERT Academic Publishing.

Струганець Любов Василівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та методики її навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна.

Tel.: +38-098-987-82-66

E-mail: lyubovstruhanets@yahoo.com

<http://orcid.org/0000-0001-5611-4494>

Struhanets Liubov Vasylivna – Doctor of Philological Sciences, Full Professor, Professor at the Department of Ukrainian Language and Methods of its Teaching, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University; 2 M. Kryvonosa Str., Ternopil, 46027, Ukraine.

Штонь Олена Петрівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та методики її навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна.

Tel.: +38-068-516-38-49

E-mail: shtonolena@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-4830-8210>

Shton Olena Petrivna – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Methods of its Teaching, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University; 2 M. Kryvonosa Str., Ternopil, 46027, Ukraine.

Надійшла до редакції 29 березня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Струганець Л. В., Штонь О. П. Теорія багатозначності слова Л. А. Лисиченко у вимірі сьогодення. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 79–93. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.06>

АРА: Струганець Л. В., & Штонь О. П. (2023). Теорія багатозначності слова Л. А. Лисиченко у вимірі сьогодення. *Лінгвістичні дослідження*, 58, 79–93. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.06>